

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

Петър Иванов Наков

**ЕТИЧНИ ДИЛЕМИ В КРАЯ НА ЖИВОТА. ПРОБЛЕМЪТ С
ЕВТАНАЗИЯТА И АСИСТИРАНОТО САМОУБИЙСТВО**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за получаване на образователна и научна степен „доктор”, в
образователното направление: философия, етика

Научен ръководител:
Проф., д-р Силвия Минева

Рецензенти:
доц. д-р по философия Станка Христова
доц. д-р Валентина Кънева

София, 2014 г.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

ТЕМА

Етични дилеми в края на живота. Проблемът с евтаназията и асистираното самоубийство.

АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА

Няколко са фактите и обстоятелствата, провокирали избора на така формулираната дисертационна тема. На първо място сред тях е стародавният и вековечен интерес на човека към темата за живота и смъртта, съзнанието за неизбежността на факта, че всички сме смъртни и всички ще умрем.¹

Но съзнанието за неизбежността на смъртта върви ръка за ръка и с още едно опитно знание. То е, че животът е съпроводен от страдания и неволи, скръб и сълзи като тези на мъченика Йов, който в тежка болест и сериозно изпитание копнее за смъртта.²

Културите на Античността, Християнството, Новото време и съвременността дават различни отговори на въпроса, „дали страдащото човешко същество може по свое желание да прекрати своето страдание, слагайки край на живота си.“³

Към описаните екзистенциални обстоятелства, предопределящи значението на темата могат да се добавят и факти от нашата съвременна действителност, свидетелстващи за нейната актуалност. През месец юни 2011 година в българския парламент беше представен законопроект за приемане на евтаназията.⁴ Проектозаконът, който беше внесен за разглеждане в Народното събрание от депутатата Любен Корнезов, съдържа определение на понятието „евтаназия“, описание на допустимостта, условията и контрола при извършване на евтаназия. Законопроектът беше отхвърлен от народните представители и срещна силно

---

¹ Поетът изразява тази истина за човека така: „Защото всичките ни дни отминават...прекарваме годините си като въздишка. Дните на живота ни бързо преминават и ние отлитаме.“ Пс. 90:9,10. В: *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия Завет*. (2011). Псалми, София: Верен, с. 680.

² *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия Завет*. (2011). Йов 3:20,21.

³ Джонсън, А. Р. (2011). *Раждането на биоетиката*. София: ИК КХ - Критика и Хуманизъм, с. 396.

⁴ *Проектозакон за евтаназията*. <http://parliament.bg/bg/bills/ID/13616>

неодобрение сред философи, лекари, юристи и представители на различни граждански организации. В предимно отрицателните коментари по отношение на проектозакона се откроява една съществена критика – законовото предложение се прави преди по-широка дискусия върху евтаназията в области като медицина, етика, философия, право. Някои изразиха несъгласие в Народното събрание да се внесе законопроект, който узаконява евтаназията, без преди това да има обществен дебат, компетентно обсъждане и проучване на медицинската практика у нас.⁵ Въпреки този неуспешен опит за легализиране на евтаназията у нас, събитието разбуди духовете и даде повод за дискусии главно сред професионалните кръгове.

Освен в парламентарните и политически дебати и документи, евтаназията заема своето особено място и в медицината и биоетиката като едновременно философски, богословски, медицински, морален и правен проблем. Интердисциплинарният характер на този проблем е причината за големия обем от съвременна литература в тази област.⁶ За разлика от световната практика, която изобилства от изследвания върху евтаназията и асистираното самоубийство, българският опит е далеч по-скромнен. През последното десетилетие обаче у нас има значително по-голям брой научни изследвания по въпросите, свързани с края на живота, природата на смъртта, автономията, евтаназията и грижата за умирация пациент.⁷ Налична е и полезна преводна литература по проблемите на медицинската етика и биоетиката.⁸

---

⁵ Кънева, В. (2011, юни 29). *Защо законовото предложение изпреварва тежката дискусия за евтаназията?* <<http://www.mediapool.bg/zashto-zakonovoto-predlozhenie-izprevarva-tezhkata-diskusiya-za-evtanaziyata-news181407.html>>

⁶ Става въпрос за англоезичната литература по темата. Източниците, които са използвани тук, ни запознават с автори, принадлежащи към различни сфери на науката. Големият брой статии, есета, студии, книги, научни трудове и сборници съдържат разсъжденията и позициите на философи, теолози, медици, учени, прависти, моралисти, биолози, писатели и поети.

⁷ Някои значими статии от български автори, които заслужава да се видят са: Кънева, В. (2006). *Медицинска практика и етика: грижата за умирация и проблемът за евтаназията. Социологически проблеми* 1-2, 177-192. Кънева, В. (2012). *Автономия: регулация и граници. Решения в края на живота: проблеми на т. нар. „предходна“ автономия и на грижата. Социологически проблеми* 3-4.; Колев, В. (2000). *Концепцията за смъртта в съвременните медицински технологии. Моралът и глобалните проблеми на съвременността.* София, Лик, 189-213; Станков, Д., (1998). *Евтаназията – самоубийството, убийство или милосърдие? Философски алтернативи*, бр. 1, 103-114; Тодоров, Цветан. (1997). *Евтаназията – право на достойна смърт. Юридически сборник*, 131-151. Кънева, В. (2011). *Автономия и биоетика.* Втора част, Сборник студии. София, ИК КХ - Критика и Хуманизъм.

⁸ Изключително ценен източник е този на Албърт Джонсън: Джонсън, А. Р. (2011). *Раждането на биоетиката.* София, ИК КХ - Критика и Хуманизъм, както и сборник студии „Автономия и биоетика.“ Първа част (2011). Съставител В. Кънева. ИК КХ - Критика и Хуманизъм, София.

Пред вид изброените факти и обстоятелства, дисертацията разглежда като централен въпроса за евтаназията (и асистираното самоубийство) така, както е представен в съвременните биоетически дискусии, а именно като един от най-острите и неудобни съвременни проблеми на медицинската етика.⁹

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Специално внимание в работата е отделено на етичните въпроси около медицинските процедури по евтаназия и асистирано самоубийство и някои от отговорите, които се предлагат на тези въпроси. В тази връзка като основен проблем се очертава дистинкцията между активна и пасивна евтаназия и как тя определя моралния характер на процедурата. Неговото обсъждане изисква познаване и отчитане на условията, при които се извършва тази процедура, както и различните нагласи спрямо нея. Целта на дисертацията е да се опише и представи връзката между ценността на човешкия живот като етически идеал и моралният контекст на допустимост на евтаназията. Нейното постигане предполага да се даде отговор на въпроса: можем ли да съхраним традиционната идея за ценността на човешкия живот и едновременно с това да приемем моралното оправдание на евтаназията в някои случаи? Със същия въпрос е свързана и хипотезата на дисертационния труд, а именно: евтаназията и самоубийството представляват автономен акт на човека – последен акт на себеутвърждаване, посредством него личността се опитва да съхрани собствената си ценност (достойнство) като човешко същество.

Приемането или отхвърлянето на тази хипотеза изисква реализиране на следните основни задачи на дисертацията :

- 1) да се обхване и систематизира теоретичният материал върху евтаназията и асистираното самоубийство от гледище на етиката;
- 2) да се разграничат основните морални въпроси, които възникват в края на живота (ситуация, създадена от научния напредък в биологията и медицината) и да се предложат начини за справяне с тях;
- 3) да се открие моралният характер на действието при медицинската процедура по евтаназия и да се разгледат противоположните позиции за същността на Етическото;

---

⁹Battin, M. P. (2002). The case for euthanasia. In: Boss, J. A. *Analyzing Moral Issues*. Brown Medical School, McGraw-Hill Education, p.218.

4) аргументирано описание на моралното и законово допускане (или отхвърляне) на евтаназията и асистираното самоубийство.

ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Дисертацията има за обект съвременните дискусии върху евтаназията и асистираното самоубийство. Предметът на изследването са някои етически въпроси около допустимостта на евтаназията и специално проблема с делението между активна и пасивна евтаназия.

МЕТОДОЛОГИЧНА ОСНОВА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Методът, който най-добре би отговорил на целите на настоящото изследване, е критико-диалектическият. Този метод включва поставяне на подходящи въпроси и излагане на конфликтни твърдения към всеки въпрос. Анализът на етическите въпроси около евтаназията налага следната последователност:

- 1) Изброяване на конкретни въпроси, които са отличително и тясно етични;
- 2) Формулиране на взаимно изключващи (несъвместими) се твърдения, отнасящи се до всеки от въпросите;
- 3) Анализ на въпросите и техните отговори, така че да станат ясни основанията за противоречивите становища по въпросите.

Главна причина да се използва този метод е, чев „някои случаи, диалектическото съвместяване на такива на пръв поглед несъвместими позиции изглежда разумно.“¹⁰ Целта на анализа на въпросите и техните отговори е да станат видими основанията за противоречивите становища по тях.

АПРОБАЦИЯ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Очаквана и изпълнена цел на дисертацията от гледище на факултета/катедрата:

---

¹⁰Gustafson, James. (1974). Basic ethical issues in the biomedical fields. In: *Theology and Christian Ethics*. Philadelphia: Pilgrim Press, pp. 247.

„дисертацията се разработва, за да осигури демонстрация на способността на кандидата да осъществява – независимо – рационално изследване, което е значимо в областта, и да публикува резултати по смислен и разбираем начин.”¹¹

РЕЗУЛТАТИ по отношение на поставената цел и структурата на съдържание на дисертацията.

Цел на дисертацията: Да се опише и представи връзката между ценността на човешкия живот като етически идеал и моралния контекст на допустимост на евтаназията. Нейното постигане предполага да се даде отговор на въпроса: можем ли да съхраним традиционната идея за ценността на човешкия живот и едновременно с това да приемем моралното оправдание на евтаназията в някои случаи?

ТЕЗА: евтаназията и самоубийството представляват автономен акт на човека – последен акт на себеутвърждаване на личността, посредством който личността се опитва да съхрани собствената си ценност /достоинство/ като човешко същество (Увод, с. 3).

В дисертацията/дисертационния труд са поставени четири главни въпроса, на които е даден отговор:

1) Какво е евтаназията /асистираното самоубийство? Защо този проблем е един от най-трудно решимите проблеми на съвременната медицинска етика и биоетика? (глава 1)

2) Могат ли главните морални принципи, правила и ценности, създадени от съвременното правово общество да бъдат приложени към медицинската процедура по евтаназия? Как могат да бъдат изработени такива правила и принципи и какво тяхното съдържание?(глава 2)

3) Каква е моралната отговорност при извършване на процедура по евтаназия? (глава 3)

4) Какъв е принципният конфликт на ценности при медицинската процедура по евтаназия: човешки ценности срещу ползата за обществото? Правото на индивида над живота и правото му на свободен избор? Професионалните ценности на лекаря (да спаси живот) и личните ценности на пациента (отказ от медицинска помощ)

---

¹¹ „Успешно разработване на дипломни работи и дисертации“. In: Mauch, J.E. & Park, N. (2003). *Guide to the successful thesis and dissertation: A handbook for students and faculty*. New York: Marcel Dekker, Inc. Текстът е качен на сайта на СУ „св. Климент Охридски“. <https://www.uni-sofia.bg/>

НАУЧНА НОВОСТ НА ПОЛУЧЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Изследването ми няма за резултат толкова критичното изследване на нови материали, колкото повторно изследване на традиционните материали чрез нови техники или от нова гледна точка (виж Методологична основа на изследването).

Научността се състои в овладяване на апарата от понятия и категории, както и целия теоретичен материал по темата (етиката, биоетиката).

ЛИЧЕН ПРИНОС НА ДОКТОРАНТА

Докторската дисертация представлява **независимо и оригинално изследване** в областта на етиката и биоетиката. Смятам, че по някакъв начин тя **обогаत्या** разбирането в областта. Изследването ми определено има принос към познанието не толкова с това, че има за резултат критичното изследване на нови материали, а по-скоро с повторно изследване на традиционните материали чрез нови техники или от нова гледна точка (например критико-диалектичният метод използван от Кант и Густафсън).

Личният принос на дисертанта се състои в следното:

- разглеждане и анализ на **дебата** за моралното делене между активна и пасивна евтаназия, което определя моралния характер на медицинската процедура по евтаназия;
- **сравнителният анализ** на деонтологическата и екзистенциална етики по въпроса за самоубийството и подпомагането в убийство;
- използваният **метод**: критико-диалектическият, който включва поставяне на подходящи въпроси и излагане на конфликтни твърдения към всеки въпрос. Причината за използването на този метод е да се видят основанията за противоречивите становища по тях (Увод, с. 4).

СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Обемът на дисертационния труд е 150 стандартни страници. Библиографските източници са 93 броя литература и още 12 информационни източници от интернет. В списъка на литературата фигурират 57 заглавия на български език и 36 заглавия на английски език.

В дисертацията са включени две Приложения: 1) фрагменти върху „етиката на живота и смъртта“; 2) диаграмата „Евтаназията – дилеми и решения (етическа

перспектива)“. В първото приложение се представят определения на евтаназията от автори, принадлежащи на различни културни и научни традиции – медицина, философия, теология, право, психология, религия. Намерението е да се покажат многопластовите интерпретации на понятието, които тези дефиниции дават. Второто приложение има за цел да илюстрира механиката на възникване на етичните дилеми и тяхното решение в контекста на медицинската етика и практика.

ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава първа

Същност на евтаназията и асистираното самоубийство

- 1.1. Исторически бележки
- 1.2. Терминологични уточнения
- 1.3. Аргументи „за“ и „против“

В първа глава се разглеждат историческите корени на идеята за евтаназията, като са анализирани емблематични философски фрагменти от Платон, Фридрих Ницше, Томас Мор, Франсис Бейкън. Включени са определения на евтаназията и асистираното самоубийство и е посочено различието между понятията „евтаназия“ (подвидовете активна, пасивна, доброволна, недоброволна), „асистирано самоубийство“ от лекар и „самоубийство“. Обстойно са разгледани аргументите „за“ и „против“ евтаназията и асистираното самоубийство, предлагани от защитниците и противниците на тези процедури.

Глава втора

Приложение на морални принципи, правила и ценности към медицинската процедура по евтаназия

- 2.1. Деонтологическа етика и самоубийство
- 2.2. Екзистенциална етика, самоубийство и евтаназия
- 2.3. Принципът на автономия и правото на самоопределение
- 2.4. Най-добрият интерес за всички (утилитарна етика)

Втора глава изследва приложението на моралните принципи, правила и ценности към евтаназията. Поставени и разгледани са подробно въпросите, могат ли общите морални принципи, правила и ценности, създадени от разумното човечество,

да бъдат приложени към процедурата по евтаназия? Как могат да бъдат изработени такива принципи, правила и ценности и какво е тяхното съдържание? Как биха могли да се приложат те към конкретни обстоятелства? Дава се тълкуване на принципа на автономност и правото на самоопределение, които често се привеждат в защита на активната евтаназия и асистираното самоубийство. Обяснява се също и утилитарната форма на аргумента за най-добрия интерес за всички, конструиран от Джеймс Рейчълс, служещ за морално и законово оправдание на евтаназията. Сравнени са етическите учения на деонтологията, екзистенциализма и утилитаризма по въпросите за човека, самоубийството, свободата и отговорността, и са очертани важни изводи накрая на главата. Християнската етика (Тома от Аквино, Джон Брек) и деонтологическата етика на Кант, изграждат и използват специфични принципи и правила за забрана на активната евтаназия и самоубийството. Екзистенциалната етика на Жан-Пол Сартр, която извежда ценностите и морала от личностната ситуация в света, разглежда самоубийството като самоопределение на индивида. Затова един подобен акт би бил напълно морален и позволен. Независимо от различните изходни предположения и крайни заключения, общото и при двете етики е акцентът върху идеята за ценността на индивида и ценността на човешкия живот.

Глава трета

Дилемата на евтаназията: моралното различие между активна и пасивна евтаназия

3.1. Дебатът за моралната дистинкция

3.2. Морална отговорност при медицинската процедура по евтаназия

3.3. Отговорността на процедурата

3.4. Отговорността на професионалистите

3.5. Конфликтът на ценности при евтаназията: индивидуално благо срещу общо благо, правото на живот срещу правото на свободен избор

Трета глава на изложението поставя въпросите, каква е моралната отговорност при извършване на процедура по евтаназия? Има ли морален неутралитет тази процедура? „Пред кого и за какво“ са отговорни лекарите и здравните работници? Разграничени са отговорността за самата процедура по евтаназия и моралната отговорност на здравните работници (лекари, медицински сестри, служители), които са ангажирани в нея. Днес мнозинството от медицинските професионалисти вярват, че

процедурата по евтаназия не е морално неутрална и самите те са морално отговорни за извършването (или неизвършването) на процедурата. Въпросът, който е неясен все още е, „пред кого и за какво“ са отговорни лекарите и служителите? Затова всички здравни работници трябва да си поставят конструктивната задача да си изяснят отговорите на тези въпроси („пред кого и за какво“). Във връзка с моралния характер на действието тук е поместен и големият дебат за моралното различие между активна и пасивна евтаназия. Дали етичeskото поведение се определя от гледна точка на намерението, извършването, пропуска и последицата. Представени са противоположните позиции по отношение на дистинкцията: моралното различие е значимо и необходимо; моралното различие нито е значимо, нито необходимо. Тези позиции създават нагласи за противопоставяне или възприемане на евтаназията.

Трета глава се занимава и с принципния конфликт на ценности при медицинската процедура по евтаназия: индивидуално благо срещу ползата за общото благо; правото на живота му срещу правото на свободния му избор. Дебатирани са въпросите, има ли неотменими човешки права и по какъв начин процедурата по евтаназия зачита или нарушава тези права? Кои ценности трябва да доминират в преценките ни за живота и смъртта? Формулирана е тезата, че конфликтите между ценностите в медицината (продължаване на живота срещу облекчаване на болката) пораждаат морални дилеми, които често затрудняват и объркват лекарите и пациентите. Логиката на етичeskото мислене взема предвид моралните дилеми, приложението на принципи и правила и постигането на етичeskо решение (приложна етика).

Резултатите и изводите от дисертационното изследване

В резултат на проучването става ясно, че се формират два възгледа, съдържащи основания за евтаназията. Първата позиция намира морално оправдание за пасивната евтаназия и приема идеята за смъртта като благо. Втората позиция утвърждава активната евтаназия за морално допустима и също приема идеята за смъртта като благо. Активната евтаназия нарушава моралното правило срещу убийството, докато пасивната - не (поне според привържениците на първия възглед).

Евтаназията може да бъде оправдана и на други основания (не само на оставянето на някого да умре), например - отказ от лечение; при крайни случаи на

непоносима болка на пациента, когато няма други алтернативи; крайно увредени деца.¹²

В някои критични ситуации, когато страданието на пациента е изключително голямо и няма лекарство за неговото лечение, тогава убийството на пациента е единственото средство да се предотврати болката. Това може да се случи при крайно неотложни ситуации или на война¹³, или в някои крайно ограничени части на света, където няма налични медицински ресурси. Ние не бихме казали, че при такива случаи активната евтаназия би била погрешна.¹⁴ С други думи, убийството на някого при специални обстоятелства може да бъде по-малкото зло при наличните алтернативи. Но това не означава, че винаги е морално допустимо.¹⁵

И така, евтаназията би могла да бъде за нас една добра помощница в смъртта, в часа, когато си отиваме от този свят (M. deMontaigne).

Накрая на това изследване аз стигам до предположението, от което тръгнах, а именно: етическият идеал за ценността на човешкия живот да се примири или съгласува с моралното оправдание на евтаназията и асистираното самоубийство. Изследвах възможността да се съхрани идеята за ценността на човешкия живот и едновременно с това да се приеме моралното оправдание на евтаназията в някои случаи. Вярвам, че процедурите по евтаназия и асистирано самоубийство не влизат непременно в конфликт с традиционния възглед за ценността на човека и неговия живот. Сблъсъкът е по-скоро със забраната за отнемане на човешки живот, която се обляга на това предположение (за ценността на живота). Страдащото човешко същество може по свое желание да прекрати своето страдание, слагайки край на живота си, въз основа на хуманния принцип за ценността на човешкия живот. След задълбочен анализ стигам до заключението, че евтаназията, самоубийството и асистираното самоубийство могат да бъдат морално оправдани и въпреки това да се запази вярата в ценността на живота.

Философията, теологията и природните науки учат, че всеки човек е ценен. Сам по себе си всеки жив човек притежава висока стойност. Но защо това е така? В какво се състои неговата ценност?

---

¹²Campbell, R., & Collinson, D. *Ending Lives*. 165.

¹³Костов, П. (1992). Евтаназия на бойното поле. В: Сборник *Военна медицина*, бр. 5, 63-66.

¹⁴Campbell, R., & Collinson, D. *Ending Lives*. 165.

¹⁵*Ibid.*, 167.

Изучаването на човешките ценности в доктрините на Християнството, деонтологията и екзистенциализма, ни води до някои важни изводи. Човекът е рационално и морално същество. Три отличителни характеристики на човешката същност съставляват нейната ценност: рационалност, свобода и отговорност. Деонтологията (основана на Юдео-християнската традиция и Кантовата морална философия) и екзистенциалната етика (Сартр) приемат ценността на човека в тези три аспекта. Юдео-християнската вяра учи, че човекът е създаден от Бога по Негов образ и подобие. Божият образ в човека включва рационалността и любовта. Човекът е разумно същество също както и Творецът. „Първият Адам“ беше способен да из-мисли и даде имена на животните, както и да познава доброто и злото. Единствено той сред всички Божии създания беше способен да разбира и придава смисъл на творението. Рационалността у човека го прави способен и да обича. Любовта е свободен акт, присъщ единствено на свободното същество, което е в състояние да обича истински. Кант учи, че човекът е рационално, морално същество. Като нравствено същество човекът има дълг към самия себе си – да се самосъхрани като личност. Този дълг у човека е вложен от Създателя. Затова човекът е отговорен пред самия себе си и пред своя Творец да запази нравствената (и рационалната) си същност.

Екзистенциализмът на Сартр разглежда човека като себе-творец. Човекът сам себе си прави чрез акта на неговите избори. Изборите на човека са напълно съзнателни и определят същинското му битие в света. Тези избори са свободни, понеже свободата е същностно качество на човека – човекът е свобода. Ценности като свобода, избор, самоопределение са вътрешно присъщи на човешката личност. Затова и човекът е способен да твори ценностите и моралните принципи. Моралът и ценностите са продукт на самия човек. Човекът е „осъден“ да бъде свободен и да създаде самия себе си, той е и изцяло отговорен за света и самия себе си като начин на съществуване.

Трите съществени характеристики на човека – рационалност, свобода и отговорност могат да се изразят с една дума: *себе-творчество*. Повечето учени, теолози, философи и хуманисти са съгласни, че отличителната характеристика на човека е себе-творчеството. В качеството си на себе-творческо същество човекът има капацитет да контролира развитието на живота. Съществуват противоположни позиции, до каква степен учените и биолозите имат право да се намесват в

естественния ход на природата и човешкия живот.¹⁶ Къде е разумната граница, до която науката и медицината могат да се намесват в природните процеси на човешкия живот? Възможен отговор на този въпрос е, че учените нямат право да се намесват в естествените процеси, така че да видоизменят това, което човекът приема за отличително човешко. Казахме, че това, което най-високо е оценено в човешкото съществуване, е себе-творчеството – човешката способност за рационално мислене и нравствени преценки. В качеството си на рационално и нравствено същество човекът може да твори и да управлява развитието на човешкия живот. Важен въпрос тук е: имаме ли право да се намесваме в естественния процес на смъртта? Не са ли евтаназията и асистираното самоубийство една такава намеса в природата на човешкия живот и смъртта? Не са ли те посегателство срещу отличително човешкото у човека?

В определен смисъл медицинската процедура по евтаназия не влиза в противоречие с принципа за ценността на човека и неговия живот.¹⁷ Може да се каже дори, че тази процедура е акт на себе-творчеството на човека – напълно рационална, свободна и отговорна.¹⁸ Евтаназията и самоубийството наистина са избор и потвърждение, че човек съществува (Сартр). Всичко това звучи логично и напълно приемливо. Сякаш принципът е зачетен. Но така ли е?

Погледнато от друг ъгъл обаче, евтаназията и самоубийството нарушават този принцип. Тези процедури на смъртта явно са противни за човека, защото той се самоигнорира¹⁹ като себе-творец, т.е. като рационално, свободно и отговорно същество. В този смисъл може да се каже, че евтаназията и самоубийството (съзнателното самопричиняване на смъртта) са избор и потвърждение, че човек не съществува (или би могъл да екзистира като несъществуващ). Самоубиецът свободно е избрал да съществува като такъв и е отговорен за това пред света и самия себе си. Той трябва да понесе бремето на своето „Аз“ с „гордото съзнание, че е негов автор“ и да се ангажира със самия себе си (Сартр). Самоубиецът наистина може свободно да избере да не съществува, но как е възможно да бъде държан отговорен за неговото несъществуване?

---

¹⁶Вж. Gustafson. Basic ethical issues in the biomedical fields. 256 etc.

¹⁷Основанията за евтаназията, които вече изложих, доказват това становище.

¹⁸В глава втора показах как това заключение може да се подкрепи от принципа на автономия и правото на самоопределение, които се привеждат в защита на активната евтаназия.

¹⁹Твърдението на Сартр, че „човекът е самоигнориране на самия себе си.“

Самоубийството може да се тълкува и като нежелание да се възползваш от свободата или бягство от отговорността. Невъзможността да се ползват от свободата демонстрират героите на Сартр, когато искрено не знаят какво да правят с нея.

Така или иначе, ние се натъкваме на очевидния парадокс на активната евтаназията и самоубийството: и двете представляват рационален акт, при който човекът се самоунищожават като себе-творец! Човекът напълно рационално, свободно и отговорно се отрича от това, което смята за отличително човешко – себе-творчеството. Така евтаназията и самоубийството представляват автономен акт на човека – последен акт на себеутвърждаване на личността.

ПУБЛИКАЦИИ

1. Наков, Петър. *Етически въпроси в края на живота. Принципът на автономията и проблемът с евтаназията.* Приета за печат в сп. „Философски алтернативи“, май 2014 г.

2. Наков, Петър. *Дилемата на евтаназията – моралното различие между активна и пасивна евтаназия.* Приета за печат във виртуално списание „Философия“, май 2014 г.

3. Наков, Петър. *Умиращият пациент: етичните дилеми на евтаназията.*

Приета за отпечатване в сборник „Нравствености“ към катедра логика, етика и естетика на СУ „св. Климент Охридски“, философски факултет, ноември 2013 г.

4. Наков, Петър. *Етични дилеми и етични решения. Принципът на автономия и проблемът с евтаназията и асистираното самоубийство.* Приета за печат в сборник към „Интегрираната програма за обучение на докторанти“ към СУ „св. Климент Охридски“, април 2014 г.

Дисертацията е разработена в СУ „св. Климент Охридски“, философски факултет, катедра по логика, етика и естетика. Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на разширено заседание на катедра по логика, етика и естетика на 26. 06. 2014 г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на.....28 октомври 2014

Г.....

.....